

STAREA DE EXCEPȚIE ȘI DREPTURILE OMULUI: DEȚINUȚII DIN GUANTANAMO BAY

NARCIS CALOTESCU*

Abstract:

After the 9/11 attacks, the United States led the War on Terror in order to strengthen counter-terrorism measures. The main objective of this article is to highlight the treatment of the war prisoners, or unlawful combatants – defined by Donald Rumsfeld, the head of the United States Secretary of Defence at that time – while they were imprisoned at Guantanamo Bay Detention Camp. The Bush Administration managed to use the enhanced interrogation techniques on the so-called unlawful combatants, in order to obtain information, claiming that those prisoners were not protected by the Geneva Convention.

Keywords: human rights, unlawful combatants, state of exception, Guantanamo Bay, War on Terror

Résumé :

Après les attaques du 11 septembre, les États-Unis ont mené la guerre contre le terrorisme afin de renforcer les mesures de lutte contre le terrorisme. L'objectif principal de cet article est de mettre en évidence le traitement des prisonniers de guerre, ou combattants illégaux – définis par Donald Rumsfeld, alors secrétaire américain à la Défense – lorsqu'ils étaient emprisonnés au camp de détention de Guantanamo Bay. L'administration Bush a réussi à utiliser des techniques d'interrogatoire renforcées sur les combattants illégaux, comme on les appelait, pour obtenir des informations, en arguant que ces prisonniers n'étaient pas protégés par la Convention de Genève.

Mots-clés : droits de l'homme, combattants illégaux, état d'exception, baie de Guantanamo, guerre contre le terrorisme

Ce este starea de excepție?

Excepția, stare care nu este reglementată în ordinea juridică, reprezintă un caz extrem de pericol la existența statului. Din punct de vedere constituțional, nu există vreo competență jurisdicțională. Tot ceea ce poate stabili constituția, este să indice cine poate să acționeze în asemenea cazuri – adică suveranul. Suveranul decide dacă este o urgență extremă și el trebuie să ia deciziile pentru

* Master în domeniul Sociologie. Școala Națională de Studii Politice și Administrative, București. e-mail: narcis.calotescu.20@politice.ro

a o elimina. Cu toate că acesta se află în afara sistemului legal, el, în același timp, îi aparține, deoarece el este cel care trebuie să decidă dacă constituția o să fie suspendată în totalitate sau nu. Autoritatea de a suspenda legea îi aparține suveranului, iar suveran este cel care decide asupra excepției¹.

Caracteristica principală a stării de excepție este autoritatea nelimitată, adică suspendarea întregii ordini existente. Într-o asemenea situație statul rămâne, iar legea se restrânge. Deoarece excepția diferă de anarhie și haos – ordinea în sens juridic încă există, chiar dacă nu la modul obișnuit – statul suspendă legea în starea de excepție pe motivul auto-prezervării. Suveranul are monopol asupra deciziei finale. Aici rezidă esența suveranității statului, esență care trebuie definită, juridic, nu ca monopol în scop coercitiv sau de conducere, ci ca monopol asupra deciziei. Excepția dezvăluie esența autorității statului².

Starea de excepție nu este o lege specială – precum legea în timp de război – ci constituie, mai degrabă, o suspendare a ordinii juridice însăși. Expresia, *putere absolută*, care este folosită pentru a caracteriza starea de excepție, se referă la expansiunea puterii guvernamentale. Mai exact, la conferirea puterii executive dreptul de a emite decrete cu putere de lege. Presupuziția, aici, asupra stării de excepție, indică o întoarcere la starea originară în care distincția dintre cele 3 puteri – legislativă, executivă, judecătorească – nu există³.

Suveranul produce și garantează situația în totalitate. Suveranul nu este doar administrația statală guvernată de norme și reguli, ci o figură care poate acționa în absența regulilor. Schmitt deosebește excepția de anarhie și haos deoarece ordinea încă există. Starea de excepție este un fel de anarhie indusă artificial proiectată să conserve, nu să elimine, ordinea existentă – o eliminare a acesteia cu scopul de a o conserva⁴.

Un punct de vedere care se tot repetă este legat de conceptul de necesitate ca fiind baza stării de excepție. „Necesitatea nu are lege”, sintagmă care poate fi interpretată în 2 moduri: (1) necesitatea nu respectă legea și (2) necesitatea își creează propria lege. În ambele cazuri, teoria stării de excepție este redusă la o teorie de necesitate. Astfel, hotărârea asupra existenței unei stări de necesitate rezolvă problema legată de legitimitatea stării de excepție. Dacă ceva anume este făcut din necesitate, înseamnă că este făcut în mod licit. Necesitatea acționează pentru a justifica un caz specific de abatere prin starea de excepție.

¹ Schmitt, C. (2005 [1922]), *Political Theology*, Chicago: University Chicago Press Edition, pp. 1-7.

² *Ibidem*, pp. 7-15.

³ Agamben, G. (2005), *State of Exception*, London: The University of Chicago Press, pp. 4-6.

⁴ Newman, S. (2019), *Political Theology*, Cambridge: Polity Press, pp. 27-30.

În baza necesității, se scuză un caz particular în care norma trebuie aplicată. Principiul prin care necesitatea definește o situație unică în care legea își pierde obligativitatea devine principiul prin care necesitatea constituie ultima autoritate și sursa principală a legii. Acest principiu este valabil pentru entitățile care caută să justifice interesul național al statului împotriva altor state, dar și pentru baza validității decretelor cu putere de lege inițiate de către puterea executivă în starea de excepție. Necesitatea este sursa principală și originară a legii⁵.

Astfel, starea de excepție este o măsură ilegală, dar perfect juridică și constituțională care stă la realizarea producerii de noi norme. Conform lui Romano⁶, starea de asediu este o măsură contradictorie legii, chiar ilegală, dar, în același timp, este în conformitate cu legea pozitivistă nescrisă, iar pentru acest motiv este juridică și constituțională. Din punct de vedere logic și istoric, abilitatea necesității de a încălca legea derivă din însăși natura și caracterul acesteia. Legea a devenit cea mai înaltă și generală manifestare a normei juridice, dar este o exagerare să se extindă puterea în afara ariei sale. Există legi care nu pot sau nu trebuie să fie scrise și există altele care nu pot fi determinate – doar în situația în care anumite circumstanțe apar.

Conform lui Agamben⁷, în majoritatea sistemelor legale moderne, judecătorul este obligat să pronunțe o sentință chiar dacă există o lacună în lege. În analogie cu principiul prin care legea s-ar putea să aibă lacune, dar ordinea juridică să nu admită nicio lacună, starea de necesitate este astfel interpretată ca o lacună în dreptul public (public law), pe care puterea executivă este obligată să o remedieze. Astfel, un principiu care privește puterea juridică este extins asupra puterii executive. Aici, lacuna nu constituie o deficiență în legislație, ci constituie, mai degrabă, o suspendare a ordinii în vigoare pentru a-i garanta însăși existența. Starea de excepție apare ca o deschidere a unei lacune fictive asupra ordinii cu scopul de a apăra existența normelor și aplicabilitatea lor într-o situație normală.

Dreptul internațional al drepturilor omului

Conform Declarației Universale a Drepturilor Omului, de drepturi beneficiază fiecare individ: egalitate, interzicerea sclaviei, a torturii și tratamentului degradant, recunoașterea ca persoana în fața legii, indiferent

⁵ Agamben, G., *op. cit.*, pp. 24-27.

⁶ Romano, S. (1990 [1909]), *Sui Decrete-Legge e lo Stato di Assedio in Occasione Dei Terremoti di Messina e Reggio Calabria*, Milan: Scritti Minori, Vol. 1 Reprint, p. 364, în Agamben, G., *op. cit.*, p. 28.

⁷ *Ibidem*, p. 31.

de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie, origine socială sau națională, proprietate sau status. Nicio distincție nu trebuie făcută pe baza statutului politic, jurisdicțional sau internațional al țării sau teritoriul căruia persoana aparține – articolul 2. În articolul 5 și 6 se specifică, clar, faptul că nimeni nu ar trebui să fie supus torturii sau tratamentului ori pedepsei inumane, iar fiecare persoană are dreptul de a fi recunoscut în fața legii. Mai mult, fiecare are dreptul la un proces în fața unui tribunal imparțial, iar fiecare individ acuzat de o faptă penală își păstrează prezumția de nevinovăție până când se dovedește a fi vinovat, conform legii, într-un proces public la care beneficiază de toate resursele necesare pentru apărarea sa, conform articolului 11, alineatul (1)⁸.

Declarația Universală a Drepturilor Omului nu este un tratat în adevăratul sens, formal, al cuvântului. La momentul respectiv, nimeni nu a crezut că a creat vreo obligație legală de care să lege națiunile. Mai mult, drepturile sunt vag descrise – în termeni aspiraționali – conform lui Posner. Era modernă a drepturilor omului a început cu această declarație și cu recunoașterea faptului că indivizii, mai de grabă, nu statele, posedă drepturi în dreptul internațional. Astfel, sunt îndreptățiți la protecție legală împotriva abuzurilor din partea propriilor guverne. 9 tratate sunt clasificate ca fiind baza drepturilor omului: Convenția internațională a eliminării tuturor formelor de discriminare rasială, Pactul internațional asupra drepturilor civile și politice, Pactul internațional asupra drepturilor economice, sociale și culturale, Convenția eliminării tuturor formelor de discriminare asupra femeilor, Convenția europeană pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante (CTP), Convenția internațională asupra protecției drepturilor tuturor muncitorilor migranți și a membrilor familiilor lor, Convenția pentru protecția tuturor persoanelor dispărute și Convenția asupra persoanelor cu dizabilități. CTP-ul interzice tortura atât ca metodă de extragere de informații, cât și ca formă de pedeapsă⁹.

La prima vedere, dreptul internațional este o sursă care creează așteptări despre comportamentul statelor în anumite circumstanțe. Dacă o lege internațională interzice comportamentul „x”, statele ar putea să îi întoarcă spatele oricui produce acel comportament. Însă, fie că fac asta sau nu, depinde de interesele și capacitățile proprii. Fiecare stat ia deciziile în baza unui cost-beneficiu. Cetățenii și liderii statului sunt cei care decid ce face statul, iar ei

⁸ United Nations General Assembly (1948), *The Universal Declaration of Human Rights*, New York.

⁹ Posner, E. A. (2014), *The Twilight of Human Rights Law*, New York: Oxford University Press, pp. 17-19, 20-30.

sunt liberi să desconsidere o obligație a statului dacă aceștia consideră că este greșită. Dreptul internațional a evoluat până în punctul în care regulile și tratatele se aplică și statelor care nu le-au ratificat. Dreptul internațional nu este pus în aplicare (enforced), în mod obligatoriu, pentru că depinde, în totalitate, de aderarea voluntară a statelor. Astfel, există posibilitatea ca statele să încalce aceste obligații. Un motiv bun pentru care statele nu încalcă mai des dreptul internațional este faptul că legea este extrem de slabă, regulile sunt vagi, statele se pot retrage din tratate, iar când legea nu este slabă, statele o pot, pur și simplu, încălca. Un guvern care își asumă responsabilitatea să protejeze interesul național ar fi nechibzuit să se supună unor legi, care nu ar îndeplini niciunul dintre interesele sale, doar în speranța faptului că această conformitate a sa ar ajuta la crearea unei culturi a respectării legii internaționale¹⁰.

Astfel, cum funcționează starea de excepție – în contextul Războiului împotriva terorismului – condus de Statele Unite în raport cu respectarea drepturilor omului, mai exact a deținuților?

Dreptul la securitate, care este folosit de Statele Unite ale Americii, ar putea destabiliza protejarea drepturilor omului justificând restricțiile asupra libertăților personale prin invocarea datoriei de a proteja indivizii de terorism, infracțiuni și atacuri militare. Pe lângă asta, Statele Unite sunt de părere că țările care încalcă drepturile omului reprezintă o amenințare asupra interesului american, devenind, astfel, o țintă pentru posibilele intervenții militare. Pentru țările dezvoltate, aceste tratate internaționale nu le condiționează obligații diferite, doar să nu renunțe la respectarea celor existente. Statele Unite ale Americii au intrat în atenția publică deoarece au început să tortureze prizonierii Al-Qaeda¹¹. Astfel, în numele securității, drepturile omului trebuie sacrificate, cel mai bun exemplu fiind constituit de ceea ce s-a întâmplat în centrul de detenție din Guantanamo¹².

Activismul Statelor Unite pentru promovarea drepturilor omului în lume a constituit un punct cheie, însă au continuat să se folosească de excepționalism pentru a nu semna anumite tratate internaționale sau pentru a le încălca. Statele Unite tind să creadă în superioritatea lor politică și constituțională considerând că au prea puțin, sau deloc de învățat, folosind instrumentele dreptului internațional. Statutul de superputere, de asemenea, a dat acestora o

¹⁰ *Idem* (2002), *Do States Have a Moral Obligation to Obey International law?* Stan L. Rev. 55, 1901.

¹¹ *Idem* (2014), *The Twilight of Human Rights Law*, New York: Oxford University Press, pp. 31, 38, 61.

¹² Lechte, J., & Newman, S. (2013), *Agamben and the Politics of Human Rights: Statelessness, Images, Violence*, Edinburgh: Edinburgh University Press Ltd, p. 2.

anumită responsabilitate pentru susținerea ordinii mondiale, responsabilitate care ar putea necesita, uneori, suspendarea regulilor pentru binele suprem.¹³

Drepturile omului în Războiul împotriva terorismului

După 11 septembrie, folosirea torturii de către Statele Unite a reprezentat o provocare la adresa drepturilor omului. Această acțiune s-a atribuit administrației Republicane, însă mulți americani au susținut folosirea torturii. 15-54% dintre americani, în 2001-2009, erau în favoarea folosirii torturii. Centrul de detenție de la Guantanamo a reprezentat, de asemenea, o provocare asupra acestor tratate ale respectării drepturilor omului, chiar dacă încarcerarea și tribunalele militare au un cadru legal, folosirea torturii nu are un asemenea cadru. Cât timp conflictul între Statele Unite și Al-Qaeda poate fi clasificat drept război, aceste acțiuni pot fi justificate de către legea războiului. Totuși, tortura nu poate fi justificată. Interzicerea acesteia este la baza drepturilor omului¹⁴.

Statele Unite au condus un război împotriva Afganistanului și Al-Qaeda și pe motivul respectării drepturilor omului; „America trebuie să aibă o poziție fermă și asupra respectării drepturilor omului, a legii, a limitării puterii absolute a statului, a libertății de exprimare, a justiției egale, a respectului pentru femei, a toleranței etnice și religioase și respect pentru proprietatea privată”¹⁵ conform strategiei naționale de securitate din 2002. Justificarea principală a fost autoapărarea, dar, pe lângă asta, se discuta și despre eliberarea Afganistanului din mâinile regimului talibanilor, construind drumul spre democrație și drepturile omului. Accentul s-a pus pe modul în care erau tratate femeile de către talibani. În războiul din Iraq, justificarea principală a administrației Bush a fost de autoapărare preventivă. Statele Unite au crezut, ori s-au prefăcut că au crezut că Iraq-ul reprezintă o amenințare militară la adresa Statelor Unite deoarece avea arme de distrugere în masă care ar fi putut fi distribuite către Al-Qaeda, conform lui Posner. Guvernul American a adăugat faptul că Iraq-ul folosea tortura, represiunea politică și alte abuzuri ale drepturilor omului¹⁶.

Guvernul din Iraq nu este singurul care s-a folosit de tortură. Din cauza excepționalismului american, administrația Bush a reușit să adopte perspectiva războiului și să se angreneze în conflicte militare. Administrația avea o orientare

¹³ Foot, R. (2008), *Exceptionalism Again: The Bush Administration. The “Global War on Terror” and the Human Rights*, Law and History Review 26, no.3, 707-725.

¹⁴ Posner, E. A., *op. cit.*, p. 25.

¹⁵ White House (2002), *National Security Strategy of The United States of America*.

¹⁶ Posner, E. A., *op. cit.*, pp. 128-129.

conservativă și naționalistă, ceea ce însemna că dreptul internațional era văzut ca o constrângere. După 11 septembrie, această atitudine s-a întărit. Statele Unite, administrația Bush, au folosit tortura în rândul deținuților, au negat statutul legal al prizonierilor din Guantanamo și Afganistan, iar, pe lângă asta, au refuzat să permită Comitetului Internațional al Crucii Roșii să aibă acces la indivizii suspecți de terorism ținută în locațiile secrete¹⁷.

Centrul de detenție din Guantanamo

Pe timp de război sau conflict armat, chiar și democrațiile liberale adoptă măsuri care încalcă drepturile omului. Una din aceste măsuri ar fi reținerea fără sentință sau proces – executive detention. Ramura executivă în stare de urgență recurge, adesea, la măsuri executive. Se concepe legislația necesară pentru a acorda puteri sporite executivului; putere care compromite drepturile și libertățile individuale în anumite situații¹⁸.

După 11 septembrie, Congresul a emis o autorizație, pentru folosirea forței militare, care permitea Președintelui să folosească toate forțele necesare și adecvate împotriva națiunilor, organizațiilor sau persoanelor care au planificat, autorizat, comis sau ajutat la înfăptuirea atacurilor teroriste. După atacurile militare împotriva Afganistanului, comandate de Președinte, Statele Unite au început să captureze sute de indivizi pentru a-i reține la centrul de detenție Guantanamo, pe coasta de sud a Cubei. Într-un contract de închiriere din 1903, s-a stabilit faptul că Statele Unite recunosc ca ultim suveran – asupra Golfului Guantanamo – Cuba, însă, Cuba consimte faptul că Statele Unite își pot exercita autoritatea și controlul peste teritoriul menționat. Mai târziu, închirierea s-a prelungit pe o perioadă nedeterminată – până la abandonarea bazei militare de Statele Unite¹⁹.

Pe 13 noiembrie, 2001, Președintele a emis un ordin care prevedea ca procesele acuzaților – de încălcare a legilor de război – să fie conduse de comisiile militare. Începând cu anul 2002, 660 de prizonieri au fost transferați la Guantanamo. Practic, toți prizonierii erau soldați talibani, iar printr-un ordin Prezidențial, tuturor prizonierilor li s-a negat statutul de prizonieri de război. Crucea Roșie a descris centrul ca unul, în principal, de interogare, nu de detenție. După 11 septembrie, politica Statelor Unite asupra torturii s-a schimbat; într-un raport din 2003, oficialii au afirmat că tehnicile de interogare

¹⁷ Foot, R. (2008), *op. cit.*

¹⁸ Steyn, J. (2004), *Guantanamo Bay: The Legal Black Hole 1*, International & Comparative Law Quarterly 53, no. 1, 1-15.

¹⁹ Green, C. (2006), *Wiley Rutledge. Executive Detention and Judicial Conscience at War*, Wash. UL Rev. 84, 99.

nu sunt tortură, dar cel mai aproape de aceasta. La Guantanamo scopul a fost de a pune prizonierii în afara legii, în afara oricărei protecții oferite de orice tribunal, la mila celor victorioși²⁰.

Conform articolului 17, din Convenția de la Geneva asupra tratamentului prizonierilor de război, se interzice tortura fizică, mentală sau orice altă formă de coerciție asupra prizonierilor de război pentru a extrage orice fel de informație²¹.

Conform articolului 84, din aceeași convenție, un prizonier de război trebuie judecat într-un tribunal militar. În nicio circumstanță, un prizonier de război nu trebuie judecat de un tribunal care nu oferă garanții în vederea independenței și imparțialității, iar procedura nu oferă acuzatului drepturile și măsurile necesare asupra propriei apărări²².

În articolul 99, se prevede că nicio constrângere – morală sau fizică – nu poate fi exercitată asupra unui prizonier de război pentru a-l determina să admită că a comis actul pentru care este acuzat. Niciun prizonier de război nu poate fi condamnat fără să aibă oportunitatea de a-și prezenta apărarea și fără să aibă parte de sprijinul unui avocat sau consilier specializat²³.

Ca state membre ale convențiilor, atât Statele Unite cât și Afganistanul au obligația legală de a acorda protecția garantată de tratate prizonierilor de război ca rezultat al conflictului dintre cele două țări. Ministrul Apărării de atunci, Donald Rumsfeld, a etichetat prizonierii din Guantanamo ca fiind combatanți ilegali care nu au drepturile din Convenția de la Geneva. Statele Unite și-au modificat poziția asupra aplicării Convenției anunțând că prizonierii care au luptat pentru talibani în Afganistan nu vor fi acoperiți de Convenția de la Geneva. Decizia unilaterală a guvernului de a nega statutul – deținuților – de prizonieri de război sugerează faptul că guvernul Statelor Unite a interpretat impropriu obligația legală pe care o are ca membru parte a Convenției²⁴.

Statutul de apatrid

Termenul de apatrid admite faptul că aceste persoane și-au pierdut protecția din partea propriului guvern și au nevoie de acorduri internaționale

²⁰ Steyn, J. (2004), *op. cit.*

²¹ International Committee of Red Cross (ICRC) (1949), *Geneva Convention Relative to the Treatment of Prisoners of War (Third Geneva Convention)*, p. 8.

²² *Ibidem*, p. 34.

²³ *Ibidem*, p. 39.

²⁴ Chlopak, E. (2002), *Dealing with the Detainees at Guantanamo Bay: Humanitarian and Human Rights Obligations Under the Geneva Convention*, Human Rights Brief 9, no. 3, 2.

pentru a le proteja statutul legal. Conform Hannei Arendt²⁵ – despre grupurile de emigranți – odată ce aceștia și-au părăsit țara, au devenit indivizi fără adăpost, odată ce și-au părăsit statul, au devenit apatrizi, iar odată ce nu mai aveau un stat care să le garanteze drepturile, s-au aflat în poziția în care nu mai aveau drepturi. Indivizii erau convinși că adevărata libertate, adevărata emancipare și adevărata suveranitate populară putea fi obținută doar în urma unei complete emancipări naționale, iar indivizii fără propriul guvern național erau lipsiți de drepturi individuale. Adică, doar indivizii de aceeași origine națională puteau beneficia de protecție integrală din partea instituțiilor legale, iar persoanele de naționalități diferite aveau nevoie de legi speciale. Discursurile, oamenilor de stat, din Liga Națiunilor, ale căror țări nu îndeplineau obligațiile asupra propriilor minorități, au afirmat că legea unei țări nu trebuie să fie responsabilă de persoanele de o naționalitate diferită. Astfel, au apărut apatrizii, „națiunea a cucerit statul”, interesul național a devenit mai presus de lege, înainte de afirmația lui Adolf Hitler: „Drept este ceea ce este bun pentru poporul German”.

Din secolul al XIX-lea, se presupunea că drepturile omului trebuiau invocate în orice moment în care indivizii aveau nevoie de protecție împotriva noului suveran al statului și despotismului societății. Drepturile omului au fost definite ca inalienabile deoarece s-a presupus faptul că erau independente de orice guvern, dar în momentul în care indivizii au rămas fără propriul guvern și au trebuit să apeleze la drepturile lor individuale, nu mai exista nicio autoritate care să îi protejeze și nicio instituție care era dispusă să le garanteze. Apatrizii erau la fel de convinși, precum minoritățile, de faptul că pierderea drepturilor naționale era identică cu pierderea drepturilor individuale, de faptul că primele le implicau, automat, pe ultimele. Drepturile omului, presupunându-se a fi inalienabile, s-au dovedit a fi inaplicabile chiar și în țări în care constituția era fundamentată pe acestea²⁶, precum Statele Unite și cazurile din Guantanamo.

Aceste nerespectări ale drepturilor omului au avut loc și la centrul de detenție de la Guantanamo, Statele Unite – prin Donald Rumsfeld – afirmând că prizonierii din Afganistan nu vor beneficia de drepturile din Convenția de la Geneva, primind eticheta de combatanți ilegali.

Tratamentul deținuților

În ciuda poziției internaționale asupra torturii – ca fiind o infracțiune care nu poate fi niciodată justificată – guvernul Statelor Unite, în 2002, a redefinit

²⁵ Arendt, H. (1973), *The Origin of Totalitarianism*, San Diego, New York, London: Harcourt Brace & Company, pp. 267, 272, 275, 279.

²⁶ *Ibidem*, pp. 292-293.

asemenea acte precum: simularea înecului (waterboarding), nuditate forțată, privarea de somn, supunerea la temperaturi extreme, poziții incomode, ca fiind tehnici de interogare sigure, legale, etice și eficiente după atacul din 11 septembrie. Înainte de asta, fiecare dintre aceste tehnici erau catalogate drept tortură de către Comisia Națiunilor Unite împotriva torturii și de către Raportul special asupra torturii al Statelor Unite²⁷.

Departamentul de Justiție a setat pragul legal, pentru provocarea durerii severe fizice și mentale prelungite pentru luni sau ani, în privința torturii. Aceste practici necesitau monitorizare medicală pentru fiecare aplicare a tehnicilor de interogare cu scopul de a se asigura că durerea nu a trecut peste pragul legal prevăzut pentru tortură. Aceste monitorizări nu includeau o evaluare a daunelor psihologice. Prezența personalului medical, non-clinic, în practicile de interogare cu vătămare intenționată, a permis practica tratamentului aspru și a torturii, încălcarea dreptului internațional și a standardelor etice medicale acceptate. În studiul prezentat de către Iacopin și Xenakis, experții medicali – ai organizațiilor nonguvernamentale – au analizat situația prizonierilor prin evaluări care includeau o serie de întrebări (22) despre traumele pe care prizonierii susțin că le-au dobândit și întrebări (37) pentru evaluarea simptomelor de tulburare de stres post-traumatic (PTSD) depresiei, anxietății și alte evaluări asupra stării mentale. Toți deținuții din Guantanamo au fost supuși torturii și tratamentului aspru pe o perioadă de timp de cel puțin câteva luni, iar, în unele cazuri – chiar ani – conform avocaților și experților medicali din organizațiile nonguvernamentale. Deținuții au raportat că au fost expuși, în medie, la 8 forme diferite de tehnici intensificate de interogatoriu (EIT)²⁸ care includ: privarea de somn, expunerea la temperatură extremă, amenințări, poziții incomode forțate, bătăi și nuditate forțată. Aceștia au mai raportat faptul că au fost supuși unor acte neautorizate de tortură care includeau bătaia severă până la pierderea conștiinței și/sau fracturarea oaselor, agresiunea sexuală și amenințare de viol, „mock execution”²⁹ și asfixierea cu apă sau prin strangulare. Alte acuzații includeau forțarea capului deținutului în toaletă sau folosirea acestuia pe post de burete uman pentru a șterge pe jos, iar, pe lângă acestea, profanarea Coranului³⁰.

În 3 din 9 cazuri, înregistrările medicale, din Guantanamo, evidențiau leziuni care corespundeau cu afirmațiile deținuților în privința abuzului:

²⁷ Iacopin, V., & Xenakis, S. (2011), *Neglect of Medical Evidence of Torture in Guantanamo Bay: A Case Series*, PLoS Medicine 8, no. 4.

²⁸ Enhanced Interrogation Techniques. https://www.encyclo.co.uk/meaning-of-Mock_execution. Accesat la data de: 08.06.2023.

²⁹ Tehnică de tortură prin care victima este făcută să creadă că urmează să fie ucisă.

³⁰ Iacopin, V., & Xenakis, S., *op. cit.*

contuzii, fracturi, laceratii, neuropatie periferică și sciatică. Nu exista vreo mențiune a cauzelor acestor leziuni. Aceste evaluări conduse de experții organizațiilor nonguvernamentale au indicat, în fiecare din cele 9 cazuri, faptul că acuzațiile de tortură și tratament aspru erau susținute de dovezile fizice și psihologice în toate aceste cazuri. Componenta psihologică a evaluării a indicat probleme majore de depresie și PTSD³¹.

În 2006, Președintele Bush a raportat un număr total de 770 de deținuți care au fost aduși la Centrul de detenție Guantanamo. Dintre aceștia, aproximativ, 315 fuseseră eliberați și 110 pregătiți pentru eliberare. Mai rămâneau 345, dintre care se presupunea că 70 urmau să aibă parte de un proces. Restul de 275 putând fi reținuți pe o perioadă nedeterminată. În anul 2006, mulți dintre aceștia nu erau programați pentru proces. Guvernul Statelor Unite susținea faptul că indivizii care sunt reținuți nu sunt parte a unei armate obișnuite și nu au statutul de soldați în adevăratul sens al cuvântului. Din cauză că prizonierii nu au atins vreodată teritoriul american, iar tribunalele nu au considerat baza din Cuba ca fiind parte din Statele Unite, acestora li s-au negat drepturile din constituție precum prezumția de nevinovăție și un proces cu un jurat³².

Politica Statelor Unite, în privința deținuților, afirma că aceștia nu erau prizonieri de război, a căror încarcerare era reglementată de către cea de-a Treia Convenție de la Geneva, iar acestora li s-au respins audierile obligatorii în fața unui tribunal. Deținuții, care au fost suspecți că au luptat pentru talibani sau că au servit Al-Qaeda, sunt considerați combatanți ilegali, nu prizonieri de război. Guvernul Statelor Unite nu a considerat că aceștia intră în reglementările definite de Convenția de la Geneva, iar deținuții au putut fi reținuți pe o perioadă nelimitată fără un proces. Tratamentul acestora a fost determinat de puterea executivă, nu de normele legale. Combatanții ilegali acționează sub ordinele unui lider care nu reprezintă un guvern recunoscut sau autorizat. Administrația Bush a susținut că cea de-a Treia Convenție de la Geneva nu se aplică luptătorilor Al-Qaeda sau talibanilor, deoarece Convenția de la Geneva se aplică doar soldaților cu uniformă ai unor guverne recunoscute. Criticii politicilor conduse de către Statele Unite sunt de părere că guvernul a încălcat Convențiile de la Geneva în încercarea de a crea o distincție între prizonieri de război și combatanți ilegali³³.

Abuzurile din Centrul de detenție Guantanamo și Abu Ghraib au fost „acoperite” legal pentru a anula drepturile individuale, mai degrabă, decât

³¹ *Ibidem*.

³² Maran, R. (2006), *Death in Custody and Detention || Detention and Torture in Guantanamo*, Social Justice, 33 (4 (106)), 151-181.

³³ *Ibidem*.

pentru a le intensifica. Administrația a ajuns să realizeze că protejarea drepturilor omului existente sunt un obstacol, ocolindu-le prin interpretarea depersonalizată și abilă a legii care să favorizeze folosirea tratamentului dur asupra deținuților³⁴.

În 2004, în cauza Hamdi v. Rumsfeld, instanța a decis că Președintele are autoritatea de a declara o persoană combatant ilegal, dar această decizie nu anulează revizuirea juridică asupra cazului. În urma procesului, instanța a decis faptul că dovezile aduse de către guvern asupra participării lui Hamdi de partea talibanilor și asupra implicării sale în atacarea Statelor Unite sunt insuficiente. Pe lângă asta, instanța a decis că Hamdi are dreptul la un proces, la un avocat și de a pune la îndoială legalitatea deținerii sale și statutul de combatant ilegal. Hamdi era cetățean american, iar constituția cere ca habeas corpus să fie garantat oricărui cetățean care este deținut de autoritatea executivă pentru un act infracțional. Instanța a apărut principiul constituțional prin care cetățenii americani nu pot fi reținuți fără proces. După această decizie, administrația Bush a instituit Tribunalele pentru revizuirea statutului combatanților (CSRT) cu scopul de a determina dacă statutul de combatant inamic ar trebui să se mențină. Hamdi a fost eliberat și transferat în Arabia Saudită în 2004 după ce a fost de acord să renunțe la cetățenia sa și să promită că nu o să se mai angreneze în activități teroriste³⁵.

În cauza Rashul v. Bush instanța a decis că deținuții de la Guantanamo au dreptul, sub legea federală – habeas corpus – să pună la îndoială detenția și clasificarea lor – combatanți ilegali – în fața unui tribunal federal. În cauza Hamdan v. Rumsfeld, 2006, instanța a decis, chiar dacă Autorizația de utilizare a forței militare (Authorization for Use of Military Force – AUMF) a activat puterile Prezidențiale pe timp de război, faptul că această autorizație nu permitea crearea unor comisii militare care să încalce Codul uniform de justiție militară (UCMJ, Uniform Code of Military Justice). Acest act al congresului condus de procedurile Prezidențiale, care a creat comisiile militare, nu respectă standardele UCMJ. În cauza Boumediene v. Bush (2008), instanța a decis că deținuții au un drept constituțional de a cere un control al habeas corpus deoarece Statele Unite își exercită, de facto, suveranitatea asupra centrului din Guantanamo, Cuba. Instanța a decis că Legea comisiilor militare (MCA – Military Commission Act) din 2006 – care restrânge revizuirea juridică a procedurilor și hotărârilor comisiilor, constituie o suspendare a habeas corpus. Cu alte cuvinte, instanța a susținut că suspendarea poate fi

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ Garrison, A. H. (2011), *Supreme Court Jurisprudence in Times of National Crisis, Terrorism and War: A Historical Perspective*, Lexinton Books, pp. 299-304, 459.

realizată printr-o invocare directă a puterii Congresului, iar limitarea puterii juridice asupra problemei din MCA este neconstituțională³⁶.

Starea de excepție predomină, ajungând să eclipseze drepturile omului. Corpul individului devine jucăria puterii suverane, conform lui Newman și Lechte. Apatrizii constituie un punct orb, pentru statele națiuni și opinia publică, care eșuează în a admite catastrofa care are loc. Percepția apatrizilor – în cazul de față a combatanților ilegali – ca fiind o amenințare, are prioritate în fața apărării drepturilor omului. În timp ce drepturile omului formează ideologia societăților Occidentale, multe dintre aceste societăți sunt îngrozite de spectrul apatrizilor, a migrațiilor ilegale și a demonstrațiilor din centrele de detenție. Ca rezultat, există o acceptare a încălcării drepturilor omului – când forța este aplicată asupra unor indivizi – cu scopul de a proteja ordinea socială și identitatea națională. Puterea suverană, oricând este pusă în aplicare, tinde să îi reducă pe toți – cetățeni și non-cetățeni – la nivelul de entități biologice. Indivizi anonimi, fără nume, fără față, din cauza lipsei de statut legal și politic, așteaptă, ani buni în multe cazuri, să li se determine soarta de către guverne și tribunale. Apatrizii nu au pe ce altceva să se bazeze, doar pe principiile drepturilor omului, precum și pe diferitele cadre internaționale și convenții. Însă, multe practici de detenție nu doar încalcă principiile drepturilor omului, constituite în declarația din 1948 – care interzice supunerea indivizilor tratamentului inuman și degradant. Aceste practici continuă, fiind conduse de exigențele și prerogativele puterii statale. Astfel, ne lovim aici de o neputință a drepturilor omului și a dreptului internațional în fața suveranității statului³⁷.

Pe 2 aprilie, 2022, Departamentul Apărării a anunțat că în Centrul de detenție de la Guantanamo mai existau 37 de deținuți dintre care: 18 eligibili pentru transfer, 7 eligibili pentru revizuire – în caz că puteau fi transferați sau reținuți în continuare, 10 făceau obiectul proceselor comisiilor militare, iar 2 au fost condamnați în urma acestor comisii³⁸.

Concluzii

Astfel, la întrebarea din articol – *cum funcționează starea de excepție – în contextul Războiului împotriva terorismului – condus de Statele Unite în raport cu respectarea drepturilor omului, mai exact a deținuților ?* – se observă că se încalcă articolul 5 din Declarația Universală a Drepturilor Omului prin folosirea torturii, în prima etapă. După cum am extras din Posner, în fiecare

³⁶ *Ibidem*, p. 459.

³⁷ Lechte, J., & Newman, S. (2013), *op. cit.*, pp. 12-16.

³⁸ <https://www.defense.gov/News/Releases/Release/Article/2987202/guantanamo-bay-detainee-transfer-announced/>. Accesat la data de 15.06.2022.

stat, cetățenii și/sau liderii acestuia decid ce face statul, iar ei pot desconsidera o obligație – internațională și constituțională aici – dacă aceștia consideră că este greșită; cu alte cuvinte, încălcarea drepturilor, tratatelor internaționale și a principiilor fundamentale ale constituției americane. Dreptul la securitate și autoapărare prin conducerea războaielor de prevenire a fost folosit de către Statele Unite, acțiune care a dus la încălcarea drepturilor omului prin extinderea puterii prezidențiale.

Prin articolele 17, 84 și 99 din Convenția de la Geneva asupra tratamentului prizonierilor de război, se interzice tortura – de orice fel – și condamnarea fără oportunitatea de a-și prezenta apărarea (deținutul), însă, din cauza definirii acestor deținuți prin statutul de combatanți ilegali, aceste reglementări ale Convenției nu se aplică deținuților, aplicându-se doar prizonierilor de război. Pe lângă asta, oficialii – Donald Rumsfeld – au negat că tehnicile folosite reprezintă tortură. Aceste acțiuni ne aduc la conceptul de apatrid (stateless) folosit de Arendt. Indivizii nu mai aveau drepturi, singura autoritate care le putea garanta drepturile fiind statul care îi reținea, adică Statele Unite. Drepturile omului se presupun a fi inalienabile, adică nu pot fi înstrăinate. Însă, în situația din Guantanamo, la început, pare că acest principiu nu s-a aplicat. În prima fază, drepturile deținuților au fost negate și pentru că baza din Cuba nu a fost considerată parte din Statele Unite ale Americii. Statele Unite au încălcat Convențiile de la Geneva prin încercarea de a crea o distincție între prizonierii de război și combatanții ilegali. Însă, instanța a decis faptul că deținuții au dreptul constituțional de a pune la îndoială acțiunile Statelor Unite în 2008, apelând la respectarea habeas corpus; puterea executivă și legislativă nefiind în măsură să limiteze puterea judecătorească, această acțiune fiind neconstituțională, adică restrângerea revizuirii juridice a proceselor și hotărârilor comisiilor militare prin Legea comisiilor militare a Congresului, semnată de către Președintele Bush.

Bibliografie

- Agamben, G. (2005). *State of Exception*. London: The University of Chicago Press.
- Arendt, H. (1973). *The Origins of Totalitarianism*. San Diego, New York, London: Harcourt Brace & Company.
- Chlopak, E. (2002). *Dealing with the Detainees at Guantanamo Bay: Humanitarian and Human Rights Obligations Under the Geneva Convention*. Human Rights Brief 9, no. 3, 2.

- Foot, R. (2008). *Exceptionalism Again: the Bush Administration, the “Global War on Terror” and Human Rights*. *Law and History Review* 26, no.3, 707-725.
- Garrison, A. H. (2011). *Supreme Court Jurisprudence in Times of National Crisis, Terrorism and War: A Historical Perspective*. Lexinton Books.
- Green, C. (2006). *Wiley Rutledge. Executive Detention and Judicial Conscience ar War*. Wash, UL Rev. 84, 99.
- International Committee of Red Cross (ICRC) (1949). *Geneva Convention Relative to the Treatment of Prisoners of War (Third Geneva Convention)*.
- Iacopin, V., & Xenakis, S. (2011). *Neglect of Medical Evidence of Torture in Guantanamo Bay: A Case Series*. *PloS Medicine* 8, no. 4.
- Lechte, J., & Newman, S. (2013). *Agamben and the Politics of Human Rights. Statelessness, Image, Violence*. Edinburgh: Edinburgh University Press Ltd.
- Maran, R. (2006). *Death in Custody and Detention || Detention and Torture in Guantanamo*. *Social Justice*, 33 (4 (106)), 151-181.
- Newman, S. (2019). *Political Theology*. Cambridge: Polity Press.
- Posner, E. A. (2002). *Do States Have a Moral Obligation to Obey International Law?* *Stan L. Rev.* 55, 1901.
- Posner, E. A. (2014). *The Twilight of Human Rights Law*. New York: Oxford University Press.
- Romano, S. (1990 [1909]). *Sui decreta-legge e lo stato di assedio in occasione dei terremoti di Messina e Reggio Calabria*. Milan: Scritti Minori. Vol. 1 Reprint.
- Schmitt, C. (2005 [1922]). *Political Theology*. Chicago: University Chicago Press Edition.
- Steyn, J. (2004). *Guantanamo Bay: The Legal Black Hole 1*. *International & Comparative Law Quarterly* 53, no. 1, 1-15.
- United Nations General Assembly (1948). *The Universal Declaration of Human Rights*. New York.
- White House (2002). *National Security Strategy of The United States of America*.